

Büyük madenci direnişi 12 Eylül, Özalizmin kayıplarının giderilmesinde en etkili eylem oldu. Kazanımları tüm emekçilere yansıdı.

Neoliberal dönem, 1988'e kadar süren Özal modeli gücünü 12 Eylül'e borçlu

Özalizmde bölüşüm ilişkileri çöktü

1987 seçimlerinde SHP, Ecevit misyonunu anımsatır gibi oldu. Aslında Türkiye için bir dönüm noktası da olabilirdi. Radikal anti-neoliberal politikalarda kararsızlık yaşandı. Aydınlanma geleneği ile sol siyasetin temsil edildiği hareket, onu bir sonraki seçimlere taşıyordu.

Prof. Korkut Boratav, Özal modelinin eksiksiz uygulandığı 80-88 döneminde, çok büyük bir bölüşüm operasyonunun gerçekleştirildiğini söylüyor. Solun tasfiyesi ile birlikte bölüşüm ilişkilerinde çöküşün yaşandığını, işçi sınıfı kırılmalarının 88 sonuna kadar devam ettiğini anlatıyor. Neoliberalleşme sürecinin ilk aşaması, Özal modeli, neoliberal dönemin gücünü her anlamda 12 Eylül'e borçlu olduğunu belirtiyor... Boratav ardından, sermayenin istikrarlı politikalarla sürdürülmediği, devraldığı gibi uygulandı. Bu kararsızlık halkta da var... CHP geleneğini temsil eden politikalar halk sınıflarının özlemine tercüman oldular. Solda kurulan partiler içinde öne çıkıp 1. parti de oldular. Aydınlanma geleneğini temsil eden soldan bahsediyoruz. Şu ya da bu biçimde

- Yeni anayasa, sol örgütlülüğün, sendikalizmin kırılması, güç denge-

lerinin sermaye sınıfının eline geçmesinin doğal sonucu sermaye sınıfının çok güçlü nemalandığı dönem, referandum, 87 genel seçimleri ile ilk kırılmayı yaşıyor...

ÖZALİZM'İN İLK KIRILMA NOKTASI

87 seçimlerinde SHP, 70'li yılların ikinci yarısını, Ecevit misyonunu anımsatır gibi. Aslında Türkiye için bir dönüm noktası da olabilirdi. Radikal bir anti-neoliberal politika tutumunda kararsızlık yaşandı. Bu kararsızlık halkta da var... CHP geleneğini temsil eden politikalar halk sınıflarının özlemine tercüman oldular. Solda kurulan partiler içinde öne çıkıp 1. parti de oldular. Aydınlanma geleneğini temsil eden soldan bahsediyoruz. Şu ya da bu biçimde

aydınlanma geleneği ile sol siyasetin temsil edildiği hareket, onu sonraki genel seçimlere taşıyordu. Bu gerçek 60'lı yıllar, 70'li yıllardan sonra, solun aldığı ağır darbeye karşın, 12 Eylül sonrası süreçte de yaşanıyor. (1987 seçimlerinde SHP yüzde 24,7, DSP yüzde 8,5, 1991'de SHP yüzde 20,7, DSP yüzde 10,7, 1999'da SHP yüzde 22,1, CHP yüzde 8,7, 1991 seçimlerinde Refah'ın sol söylemlerini yükseldiğini, yüzde 16 oy oranını da unutmamak gerek.)

İŞÇİ EYLEMLERİ KAYIPLARI GİDERDİ

1989-93 sendikacı işçilerin eylemleri, Özal döneminin büyük kayıplarına karşı patlama niteliğindeki direnişleri, 8-9 yıllık kayıpların giderilmesini getirmiştir. Bahar

eylemleri Zonguldak direnişi, yaz eylemleri ile gelen düzeltmeler, 1994 krizi ile yeniden dibe vurmuştur. 1989'da bölüşüm dengelerinin düzelmesinden beslenen büyük talep, Türkiye'de sermaye hareketlerinin kendisini açırvermesini getirmiştir. 1989 bölüşüm dengelerinde düzeltme, sermaye hareketlerinin serbest bırakılması, kamu açıklarının tırmanışı, kamu dengelerinin bozulması, enflasyon üstünde faizler, enflasyon ve borçlanmanın tırmandığı yıllar... Bankalar dışardan borçlanıp içerde kredi verdiler, döviz ucuz kaldı, yüksek kâr elde ettiler... Ücret endeksi gelirinin yükselmesi kamu dengelerinin bozulmasını denetledi. Maaş, ücret yükselirken, bütçe açığı da yükselerek kamu harcamaları sürdürüldü...

Türkiye'de krizlerin tetikleyicisi, kamuoyunda bilinenin aksine, giren sermaye hareketlerinin tersine dönmesi

Anayasa fırlatma, 'One minute' bahane

Boratav, 1998 sonrası dünyanın kesintisiz IMF denetiminde olduğu yıllar olarak tanımlıyor. Krizler de bu dönemde dünyayı vuruyor. Türkiye'de de 89-2008-09 süreçlerinde yaşanan tüm krizlerde sanılan aksine siyasi gelişmelerin belirli olmadığını altını çiziyor. Krizleri tetikleyici öğelerin kamuoyunda bilinenin aksine ne anayasa fırlatma, ne de 'One minute' çıkışı olduğunu, Türkiye'ye giren sermaye hareketlerinin tersine dönmesi ile açıklanması gerektiğini vur-

guluyor... - 1994 Şubat ayında kriz patlak veriyor... IMF devreye giriyor. Sermaye hareketlerinin tersine dönmesi kontrol altına alınıyor. SHP-CHP geleneğinden gelen partilerin neoliberal söylemlerine barışıklıkla tanıklık ediyoruz. Terbiyevi değişim 2001'de tam teslimiyet olarak yaşanıyor. Ecevit hükümeti sürecinde Kemal Derviş'in gelişi, IMF politikalarının etkinlik kazanması, destekleme politikalarının devam etmesi. Neoliberal söylemin istikrar politikaları

çığnense de, yapısal uyum politikaları hep tetikledi... Özel işletmeler, sosyal güvenlik sisteminin aşınması... Paketler 94'te ticarileşmeyi, 95'te ücretleri kontrol etmeyi öngörüyordu. Kriz sonrası sıkı politikalar sürdürülemedi... Köylü kitlesinin, tarımın tasfiyesi uygulamasında cepheden hücum, yaptırım, resmayede rahatsızlıkları arttırdı. 1990'lı yıllarda yüksek istihdam, enflasyon gerçekçe gösterilerek Türkiye'yi IMF programları çerçevesinde yeniden hizaya sokma paketleri

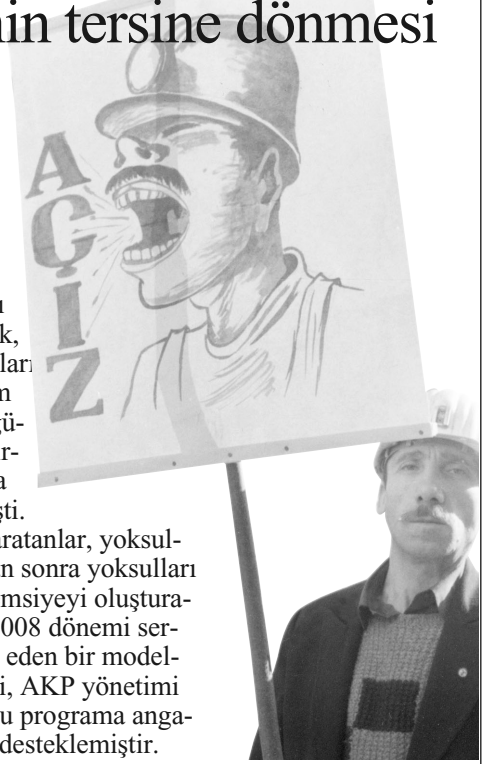
ile tam istenen amaçlara ulaşamadı...

PIYASAYA TAM TESLİMİYET

Radikal bir dönüşüm daha gerekiyordu. Devlet ekonomiden elini çekecekti. Asıl kastedilen bölüşümün paylaşılması görevinden çekilmesiydi... 1998 yılının izleme anlaşması, 1999 enflasyonla mücadele, stand-by... 2001 krizi sonrası yenilenme; güçlü ekonomiye geçiş, yeni stand-by, 2005 Mayıs'ında AKP'nin harfiyen izlemeye de-

vam etmesi... 10 yıllık kesintisiz IMF gözetimi... Nihai hedef piyasaya tam teslimiyet. AKP bu programı uyguladı. 2005'te zorunlu değildi. Yeniden imzaladı. IMF İcra Kurulu'nun belirlediği gibi, anlaşmayı gerektirecek zorluklar yoktu, istisnai koşullar da yoktu. İstisnadan istisnası ortam 2007 seçimlerinde çıpa vazifesi görür... yaklaşımı belirleyiciydi. İlgücü piyasası adım adım esnekleşecek, sermaye güvenlik sistemi yeniden düzenlenecekti. Tarım ürünlerinde destekleme

mekanizmaları tasfiye edilecek, bölüşüm kararları piyasaya teslim edilecekti... İşgücü fiyatını belirleme noktasına kadar gelinmişti. Yoksulluğu yaratırlar, yoksulluğu yarattıktan sonra yoksulları destekleyen şemsiyeyi oluşturacaklardı... 98-2008 dönemi sermayeyi tatmin eden bir modeldir. Tek partiyi, AKP yönetimi gerekçesi ile bu programa angaje olduğu için desteklemiştir.

Yandaşını ihya ediyor, hasmını cezalandırıyor

Boratav Hoca neoliberal politikaların, sermayenin paylaşımı konusunu da piyasalara bıraktığını altını çiziyor. Bu çerçevede piyasa "kredi sermaye özerk kurumu" diyor. Neoliberal politikalar vergi farkı yaratılmamasını, dahası yerli yabancı firma ayrımı yapılmamasını, aynı oranlarda vergilendirmeyi de öngörüyor. İhlallerde eşit kuralların uygulanması gerekiyor. Tabii ki ona göre hukuk sisteminin korunması da öngörülüyor. Boratav, Özal döneminden başlayarak siyasi yönetimlerin kimi kaymalar uyguladıklarına işaretler, durum değerlendirmelerini sürdürüyor...

- AKP'nin ana özelliği neoliberal politikaların öngördüğü sermaye karşısında tam tarafsızlık, özerk kurumlara sorumluluk bırakmada belirleyici yöntemlerden kayma. Hem neoliberal modelin uyguluyor, kamu hizmetlerini adım adım tasfiye ediyor, hem de sermaye için sistemin öngördüğü politikalarla eşit kurallar sistemini kırarak, kendi özel iç ve dış sermayesini yükseltmede neoliberal modele uymuyor. Kendi yandaşlarını ihya etmek için hasımlarını cezalandırma yöntemlerini en iyi AKP geliştirdi. Vergi sistemini etkili kullanmayı becererek, geleneksel kamu yönetimini kırarak ayrımcılık yaratmada çok başarılı oldular...

AKP, Erdoğan hükümetleri, Özal'ın, Çiller'in, Yılmaz'ın hayata geçirdikleri yarenleri ihya politikalarını sürdürdü. AKP ek olarak hasım grupları cezalandırmayı seçti. Garip bir şekilde bujuvazinin bir bölümünün iktidarı oluyor. Genel program; yandaşlara avantajlar sağlama, hasımları cezalandırma yöntemleri tereddütleri yol açıyor. Bujuvazinin yandaş hegemonyası hep vardı. AKP'de kayırmacılık hepsinin üstüne geçti. AKP, IMF'nin hazırladığı ekonomik reçeteye tam teslim politikalar izledi.

AKP, Erdoğan hükümetleri, Özal'ın, Çiller'in, Yılmaz'ın hayata geçirdikleri yarenleri ihya politikalarını sürdürdü. AKP ek olarak hasım grupları cezalandırmayı seçti. Garip bir şekilde bujuvazinin bir bölümünün iktidarı oluyor. Genel program; yandaşlara avantajlar sağlama, hasımları cezalandırma yöntemleri tereddütleri yol açıyor. Bujuvazinin yandaş hegemonyası hep vardı. AKP'de kayırmacılık hepsinin üstüne geçti. AKP, IMF'nin hazırladığı ekonomik reçeteye tam teslim politikalar izledi.

1994, 2001 ve 2008-9 Krizlerinde ve Kriz Öncesinde Dış Kaynak Hareketleri, Milyon Dolar

	1. Kriz öncesi	1. Kriz	2. Kriz öncesi	2. Kriz	3. Kriz öncesi	3. Kriz
Yabancı sermaye	12079	-3925	15726	-3837	75693	-10823
Toplam sermaye	7871	-2169	13582	-9437	52606	7223
Net kaynak aktarımı	4922	-5639	9402	-14345	43681	-1071

1. Kriz: Aralık 1993-Aralık 1994 (13 ay; önceki 13 olan Kasım 1992-Kasım 1993'le karşılaştırılıyor.)
2. Kriz: Şubat 2001-Ocak 2002 (12 ay; önceki 12 ay olan Şubat 2000-Ocak 2001'le karşılaştırılıyor.)
3. Kriz: Ekim 2008-Ekim 2009 (13 ay; önceki 13 ay olan Eylül 2008'le karşılaştırılıyor.)
Toplam sermaye: -Yabancı +yerli+kayıt dışı sermaye.
Net kaynak aktarımı: Toplam sermaye eksi dışı dünyaya net kâr, faiz transferleri.

Her üç bunalımda da, üç farklı biçimde tamamlanan dış kaynak hareketlerinde gerçekleşen yavaşlama, durğunlaşma veya net çıkış (eksi değerlere) dönüşme, krizi başlatan ana etken oluyor. Krizde gerçekleşen dış kaynak hareketlerini, kriz öncesi dönemdeki toplamlardan çıkararak, ekonomiye yansıyan "dışsal şok"un büyüklüğü ortaya çıkıyor. Aşağıdaki tablo bunu, milyon dolar ve kriz öncesinin (dolarlı) milli gelirine oranlayarak ortaya koyuyor.

Üç Krizde Dış Kaynaklarda "Tersine Dönüş"; Milyon Dolar ve Milli Gelirin Yüzdesi

	1994 krizi	1994 krizi	2001 krizi	2001 krizi	2008-9 Krizi	2008-9 Krizi
	Milyon Dolar	%, GSYİH	Milyon Dolar	%, GSYİH	Milyon Dolar	%, GSYİH
Yabancı ser.	-16004	-7,0	-19563	-7,4	-86516	-11,7
Toplam sermaye	-10040	-4,4	-23019	-8,7	-45383	-6,1
Net Aktarım	-10561	-4,6	-23747	-9,0	-44752	-6,0

AKP'nin piyasaların yükselişine katkısı yok

Korkut Boratav: AKP'nin, 2002 krizinin sosyal etkilerinin yansıdığı süreçte iktidara geldiğini, IMF'nin hazırladığı ekonomik reçeteye tam teslim politikalar izlediğini anlatıyor. Borcun yükünü hafifletmek, kamu maliyesini daraltmak, para politikalarında yüksek reel faiz uygulaması, döviz kurunun hedef alınmadığı, sermaye hareketlerinin serbest bırakıldığı, içten değil dıştan gelen kaynakların belirleyici olduğu.. bir süreç söz konusu. Boratav'ın süreçte ilişkin değerlendirmelerini devamla şöyle özetleyebiliriz...

DÜNYADA DA CANLANMA

- AKP'li 2002-7-8 süreci, bu dönem, dünya ekonomisi sermaye hareketlerinin canlandığı, yükselme konjonktüründe... Kâr ortalamalarının aşıldığı bir dönem. AKP'nin özel rolü yok. Öyle bir dip noktadan başladı ki... 2006'ya kadar yükselme temposu büyüyor. 2003-7 yılları arasında 185 milyar dolar yabancı kökenli para giriyor. Dış borç yüksek tempo ile büyüyor. Dıştan borçlanma bu kez özel sektör ağırlıklı. Reel faiz çok yüksek, 520'lerde. Borçlanma faiz enflasyonu yüzde 10, kredi faizi yüzde 30'lar. Dörtmala dıştan borçlanma. Döviz ucuzluyor, ithalat ucuzluyor. Aramal ucuzladığı için anamal üretken sektörler, gümrük birliğinin de sayesinde bunalyorlar. İthalat ağırlıklı ihracat dönemi yaşanıyor. 10 doların 5 doları ithalat ürünü. Şimdi 10 dolar ihracat için, 8 dolarlık ithalat gündemde. Dış tica-

ret açığı, cari işlem açığı giderek artıyor...

1990'lı yıllarda cari işlem açığı yüzde 1-2 arasında iken AKP'li yıllarda yüzde 6-7'lere ulaşıyor. Devletin dış açık vermesinde beş misli, dış borçlanmada iki misli artış var. Türkiye dünya krizi patlak verdiğinde, kırılan bir ekonomi ile krizle karşılaşıyor...

Aynı dönemde, Çin başta, bazı ekonomiler dış açık yerine fazla verdiler. Sonuç olarak Türkiye krize kırılan girdi. Kendisi ile aynı konumdaki ülkelerden farklı boyutlarda olumsuz etkilenen krizin milli gelir, istihdamda olumsuz yansımada en çok etkilenen ülkeler arasında girmiş oldu. Banka batmalarından en az etkilendik, bir önceki kendi krizimizden özelliklerinin, önlemlerini doğal sonucu olarak...

TÜRKİYE ÇOK ETKİLENDİ

Krizin etkilerinin değerlendirilmesi yapılırken döviz, faiz hareketleri, batan bankalar ile ölçümlenebilir. Üretim, milli gelir, istihdam, bölüşüm sonuçları ile birlikte değerlendirilir... Türkiye bir bütünlük içinde en çok etkilenen ülkelerden biri oldu...

Finansal sistem istisnai bir can simidi ile ayakta kalmıştır. Kayıt dışı para girişleri; ilk rakamlara göre 19 milyar dolara kadar çıktı. 4 milyar dolar yerli, 14,5 milyar dolar dış kaynaklı. Yabancı kaynaklar ne gibi vadeler karşısında giriyor? Ülke içinden, dışından nelerin karşılığında sıcak para, kayıt dışından para giriyor?